УДК 378.14

ВАСЮТИНСЬКА Юлія Олегівна
асистент, Національний університет харчових технологій
КУЗЬМІНСЬКА Наталія Леонідівна
асистент, Національний університет харчових технологій
ШОХА Володимир Петрович
асистент, Національний університет харчових технологій

ФОРМУВАННЯ СУЧАСНИХ КОМПЕТЕНЦІЙ ТА ЇХ ВПЛИВ НА ІНФОРМАЦІЙНО-ОСВІТНЄ СЕРЕДОВИЩЕ

У статті описані основні підходи до визначення поняття «компетенція». Окреслені вимоги до формування сучасних компетенцій у інформаційно-освітньому середовищі вищого навчального закладу.

Ключові слова: *освіта, компетенція, інформаційно-освітнє середовище.*

Однією із основних задач сучасної вищої школи є формування компетенцій у інформаційно-освітньому середовищі. Метою Національної стратегії розвитку освіти в Україні на 2012 – 2021 роки [1] є підвищення доступності якісної, конкурентоспроможної освіти для громадян України відповідно до вимог інноваційного сталого розвитку суспільства, економіки, кожного громадянина; забезпечення особистісного розвитку людини згідно з її індивідуальними задатками, здібностями, потребами на основі навчання упродовж життя.

Це веде до того, що підготовка фахівців будь-якої сфери повинна здійснюватись на основі нових стандартів у рамках компетентнісного підходу – підходу, який розглядає випускника вищого навчального закладу (ВНЗ) як спеціаліста, що володіє компетенціями. Отже, метою ВНЗ є розвиток у студентів здібностей до безперервної освіти як самостійної, так і у команді, до перекваліфікації, професійної мобільності, креативності, критичного мислення, до самовдосконалення та вдосконалення навичок у результаті набутого досвіду тощо і, як результат, випуск конкурентоспроможних спеціалістів, адаптованих до сфери своєї професійної діяльності.

Звичайно, що у формування нових стандартів освіти свій внесок повинні зробити не тільки освітні заклади, а й роботодавці. Вони, в рамках своєї спеціалізації, повинні чітко визначитись із набором і рівнем сучасних компетенцій, якими повинні володіти випускники ВНЗ. Слід підкреслити, що сам процес формування нових стандартів освіти повинен контролюватись державою.

Загалом потребу запровадження у професійну освіту, крім знань, умінь і навичок, нових освітніх конструкторів – компетентностей, компетенцій і ключових кваліфікацій почали обґрунтовувати науковці у своїх працях ще з 80-х років минулого століття, але офіційно проголошено було на засіданні Європейської ради ЄС у 2000 р., де відмічалося, що «кожний громадянин має бути озброєний навичками, потрібними для життя та роботи в новому інформаційному суспільстві». В індустріально розвинених країнах велика увага приділяється професійній компетентності як гаранту конкурентоспроможності на ринку праці. Компетентнісний підхід до освіти розглядається й у контексті Болонського процесу [2].

Визначальними категоріями такого підходу є поняття «компетенція», «компетентність». Не дивлячись на те, що ці категорії досить успішно використовуються в наукових дослідженнях, вони не мають однозначного змісту і визначення. Можливо це пов'язано із тим, що не досліджена психологічна структура компетенцій, яка б дозволила їх однозначно розуміти і, відповідно, трактувати.

Як зазначено в [3], компетенція і компетентність – два різних понятя. Компетенція – це суспільна норма, вимога, яка включає знання, уміння, навички, способи діяльності, певний досвід. Компетенція сама по собі не є характеристикою особистості, нею вона стає в процесі засвоєння і рефлексії, перетворюючись у компетентність.

Компетентність – це здатність застосовувати набуті знання, вміння, навички, способи діяльності, власний досвід у нестандартних ситуаціях з метою розв'язання певних життєво важливих проблем.

Компетентність є особистісним утворенням, яке проявляється в процесі активних самостій людини. Компетентність – це наявність або володіння компетенціями.

Термін «компетенція» вперше був впроваджений у США у 1959 році, з метою характе індивідуальних рис особистості, які б забезпечували бездоганне виконання роботи та зді професійної діяльності, а поняття «компетентнісна освіта» виникло у США у кінці 80-х років м століття у зв'язку з новими вимогами бізнесу по відношенню до випускників вищих нав закладів щодо їх неспроможності та неграмотності застосування професійних знань та умінь конкретних виробничих ситуацій [4].

Довгий час у вітчизняній системі освіти домінував знаннєвий підхід, результатом навчан була сукупність накопичених знань (як інформації) умінь і навичок. Сучасне інформаційне сус формує нову систему цінностей, в якій володіння знаннями, вміннями і навичками є необхід недостатнім результатом освіти. Від людини вимагаються вміння орієнтуватися в інформ потоках, освоювати нові технології, самонавчатися, шукати і використовувати нові знання, з такими якостями, як універсальність мислення, динамізм, мобільність.

Ідея компетентнісного підходу – одна із відповідей на запитання, який результат освіти нес особистості і затребуваний сучасним суспільством. Формування компетентності на сьогодніш є однією із актуальних проблем освіти і може розглядатися як вихід із проблемної ситуації, що через протиріччя між необхідністю забезпечити якість освіти та неможливістю вирішити цю п традиційним шляхом.

Впровадження компетентнісного підходу в освіту країн-членів Європейського Союзу пер що знання практичного спрямування мають відповідати чотирьом складовим: знати що – фа кодифікований обсяг знань, який може бути трансльовано; знати чому – знання наукового р світу та впливу науки на розвиток людства; знати як – здатність виконувати відповідні завдан хто – усвідомлення того, які люди «знають що», «знають чому», «знають як» [2].

Цікавою є думка психолога Б. Д. Ельконіна [5], який компетентнісний підхід визначає як п про яку усі говорять, але ніхто її не бачив.

Для більш повного розуміння значення терміну «компетенція» приведемо його тра різними науковцями.

У табл. 1 приведені деякі із визначень поняття «компетенція».

Та

Визначення поняття «компетенція»

Визначення поняття «компетенція» (лат. *competere* – відповідати, підходити)	**Джерело**
визначені характеристики або здатності людини, які дозволяють їй виконати дії, які приводять до ефективного виконання роботи. Сукупність повноважень (прав, обов'язків і відповідальності), якими наділений суб'єкт управління (посадова особа, державний, регіональний або місцевий орган). До різних суб'єктів за своїми складовими елементами компетенція різна. Компетенція також включає конкретну відповідальність суб'єкта управління.	Boyatzis, R.E., The Competent I Model' for Effective- Perform York: Wiley, 1982
те чим є особистість, те, що вона знає і що робить	Brockbank, A. & McGill, I., reflective learning'in higher edu IE&OUP, Buckingham, 1998
знання, навички або особистісні установки, відношення до навколишньої дійсності, необхідні для успішного виконання професійної діяльності	Garrier, Carol, A., Lambrecht, Preparing Teachers for Using C Instrruction // Educational Tech 24, № 9, September 1984. – P. 1(
спостережувані характеристики людини, включаючи знання, навички і форми поведінки, необхідні для виконання роботи	Lawler E., Mohrman S. and Employee Involvement and T Management. San Francisco: 1992

деталізований, виражений у термінах поведінки опис навичок і особистісних рис, необхідних працівнику для успішного виконання роботи	Mansfield, R. and Mathews, D. Job Competence: A Description for Use in Vocational Education and Training. Blagdon: Further Education College, 1985
компоненти поведінки на відміну від особистих і інтелектуальних особливостей	McCleland. What is the Effect of Achievement Motivation Staining in the Schools? New York, 1972.
характеристики особистості, важливі для ефективного виконання роботи на відповідній позиції і такі, які можна виміряти за допомогою спостереження за поведінкою	Spencer, L.M. Jr., and S.M. Spencer. Competence at Work: Models for Superior Performance. New York: John Wiley & Sons, 1993.
індивідуальні особливості людини, які забезпечують виконання діяльності на вищому рівні ефективності	Weiss. Public Procurement in European Community Law. N. J., 1993
здатність робити щось добре, ефективно в широкому форматі контекстів з високим ступенем саморегуляції, саморефлексії, самооцінки, з швидкою, гнучкою й адаптивною реакцією на динаміку обставин і середовища; відповідність кваліфікаційним характеристикам з урахуванням вимог локальних і регіональних потреб ринків праці; здатність виконувати особливі види діяльності й робіт у залежності від поставлених завдань, проблемних ситуацій і т. ін.	Байденко В.И. Концептуальная модель государственных образовательных стандартов в компетентностном формате (дискуссионный вариант) : Материалы ко второму заседанию методологического семинара. – М.: Издат. центр проблем качества подготовки специалистов. – 2004. – 19с.
здатність розв'язувати проблеми, що забезпечуються не лише володінням готовою інформацією, а й інтенсивною участю розуму, досвіду, творчих здібностей учнів, здатність особистості діяти. Жодна людина не діятиме, якщо вона особисто не зацікавлена в цьому. Природа компетентності така, що вона може проявлятися лише в органічній єдності з цінностями людини, тобто в умовах глибокої особистісної зацікавленості в даному виді діяльності…	Бондар С. Компетентність особистості інтегрований компонент навчальних досягнень учнів // Біологія і хімія в школі. – 2003. – № 2. – с. 8-9
здатність і готовність застосовувати знання і уміння при розв'язанні професійних завдань в різноманітних областях – як у конкретній області знань, так і в областях, слабо прив'язаних до конкретних об'єктів, тобто це здатність і готовність проявляти гнучкість у мінливих умовах ринку праці	Галямина И.Г. Проектирование государственных образовательных стандартов высшего профессионального образования нового поколения / Россия в Болонском процессе : проблемы, задачи, перспективы – М.: ИЦПКПС. – 2004. – 66с.
а) готовність до прояву компетентності (тобто мотиваційний аспект); б) володіння знаннями змісту компетентності (тобто когнітивний аспект); в) досвід прояву компетентності у різноманітних стандартних і нестандартних ситуаціях (тобто поведінковий аспект); г) ставлення до змісту компетентності і об'єкта її застосування (ціннісно-смисловий аспект); д) емоційно-вольова регуляція процесу і результату прояву компетентності	Зимняя И.А. Ключевые компетентности как результативно-целевая основа компетентностного подхода в образовании / Россия в Болонском процессе: проблемы, задачи, перспективы, Москва: Исследовательский центр проблем качества подготовки специалистов, 2004. – 40 с.
добра обізнаність із чим-небудь; коло повноважень якої-небудь організації, установи, особи	Новий тлумачний словник української мови (у трьох томах). том 1, А – К / Укладачі: В.В. Яременко, О.М. Сліпушко. – К.: Вид-во «АКОНІТ», 2006. – 926 с.
здатність успішно задовольняти індивідуальні та соціальні потреби, діяти та виконувати поставлені завдання	Овчарук О.В. Компетентності як ключ до формування змісту освіти // Стратегія реформування освіти України. – К.: К.І.С., 2003. – 295 с.
специфічна здатність, необхідна для ефективного виконання конкретної дії в конкретній предметній галузі, яка включає вузькоспеціальні знання, особливого роду предметні навички, способи мислення, а також розуміння відповідальності за свої дії	Равен Дж. Педагогическое тестирование: Проблемы, заблуждения, перспективы: Пер. с англ., Изд. 2-е, испр. – М.: Когито-Центр, 2001. – 142 с.
не специфічні предметні вміння та навички, навіть не абстрактні загальнопредметні мисленнєві дії чи логічні операції (хоча, звісно, грунтується на останніх), а конкретні життєві, необхідні людині	Родигіна І.В. Компетентнісно орієнтований підхід до навчання. – Х.: Вид. група «Основа», 2005. 96 с.

будь-якої професії, віку, сімейного стану – взагалі будь-якій людині	
включає сукупність взаємозв'язаних якостей особи (знань, умінь, способів діяльності, досвіду) і є відчуженою, наперед заданою соціальною вимогою (нормою) до освітньої підготовки учня, необхідної для його якісної продуктивної діяльності в певній сфері	Современный толковый словарь ру языка / Сост. Л. Прокофьева. – Норинт, 2005 – 960 с.
основна характеристика особистості, яка лежить в основі ефективного або відмінного виконання роботи. Це може бути мотив, риса, аспект уявлення людини про саму себе або свою соціальну роль, а також знання, які вона використовує	Уиддет С. Руководство по компете / С. Уиддет, С. Холлифорд. – М.: П 2003. – 228 с.
коло питань, явищ, в яких дана особа авторитетна, має досвід, знання; коло повноважень, галузь належних для виконання ким-небудь питань, явищ	Ушаков Д.Н. Толковый с современного русского языка / По Татьянченко Н.Ф. М.: Альта-Пресс – 1216 с.
відкрита система процедурних, ціннісно-смислових і декларативних знань, що включає взаємодіючі між собою компоненти (епістеміологічні – пов'язані з пізнанням, особистісні, соціальні), які активізуються і збагачуються в діяльності по мірі виникнення реальних життєво важливих проблем, з якими стикається носій компетенції	Фролов Ю.В., Махотин Компетентностная модель как оценки качества подг специалистов // Высшее образ сегодня. – 2004. – № 8. – с. 34-41

Розрізняють два основних підходи до визначення поняття «компетенція»: функціональні особистісний. Цей поділ можна прослідкувати і за наведеними у табл. 1 визначеннями.

Британська школа психології праці виділяє функціональний підхід, згідно з яким профе компетенції розуміють як здатність діяти у відповідності зі стандартами виконання робіт. Т підхід фокусується не на особистісних характеристиках, а на стандартах діяльності. ґрунтується на описанні задач і очікуваних результатів.

Представники американської школи психології праці є прихильниками особистісного під який ґрунтується на характеристиках особистості, за допомогою яких і досягається резул Ключові компетенції у такому підході описуються стандартами KSAO: знання (**k**nowledge), в (**s**kills), здібності (**a**bilities), інші характеристики (**o**ther).

Аналізуючи всі приведені означення, хотілось би відмітити, що авторам близьким є по «компетенції», в якому важливу роль відіграє особистість, багатогранна, розумна, думаюча. К компетенція – це здатність людини діяти у професійному спрямуванні: ставити цілі, завд розв'язувати їх, вирішувати проблеми тощо, використовуючи при цьому розум, здібності, зн уміння, навички, досвід та інші характеристики.

Важливим питанням стає реалізація та розвиток компетентнісного підходу у рамках Інструментарій реалізації цього підходу є створення інформаційно-освітнього середовища (І середовища, у якому центральну роль відіграє суб'єкт (студент). Результатом занурення суб'є таке середовище є набуті ним знання, уміння, здібності і інші характеристики, які дозволять оцінити, спрогнозувати можливі сценарії розвитку ситуацій і прийняти практичні рішення приведуть до успішного завершення, тобто проявити професійні компетенції у сфері професійної діяльності.

Отже, основною задачею при формуванні сучасних компетенцій у ІОС має бути виявл базових компетенцій для відповідних напрямів діяльності, спеціалізації і спеціальн представлених у ВНЗ.

Одну із провідних ролей у ІОС відіграє викладач, тому підвищення його компетентн невід'ємною складовою розвитку ІОС.

При реалізації різних видів навчальної роботи в ІОС актуальними є оцінювальні засоб дозволяють оцінити не тільки знання, вміння і навички, але і сформовані компетенції студенті модульно-рейтингова система; кейс-метод (створення проблемної ситуації на основі фактів реал життя); портфоліо (оцінка власних досягнень); метод кооперації, що розвивається (групове розв'я задач із розподілом ролей); проектний метод (навчальні, виробничі і рекламні проекти); діло (наближення до реальної виробничої ситуації); «метод Делфі» («мозкової атаки»).

Потрібно відмітити також, що світова практика вказує на один із ключових елем функціонування освітніх середовищ – якість наданих освітніх послуг. Для реалізації

елемента повинна бути розроблена та запроваджена незалежна система моніторингу якості освіти. На жаль, в Україні на сьогодні навіть немає розроблених методичних підходів як до розуміння проблем якості освіти взагалі, так і до її оцінки. В основному оцінка якості освіти зводиться до оцінки якості навчання.

На сьогодні компетенції випускників ВНЗ мають відповідати не тільки державним стандартам, але й міжнародним. Також слід враховувати, що формування компетенцій не можливе у розрізі однієї дисципліни і одного ВНЗ. Це повинен бути спільний процес, який формується не тільки на рівні інформаційно-освітнього середовища ВНЗ. Важливе місце у ньому повинне відводитись державі, яка б пов'язувала початкову ланку – освіту, з кінцевою – вимогами роботодавців та слугувала гарантом якості наданих освітніх послуг.

Список використаних джерел:

1. Національна стратегія розвитку освіти в Україні на період до 2021 року. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.president.gov.ua/ ru/documents/15828.html
2. Рудишин С.Д. Стан екологічної освіти в практиці школи зарубіжних країн / С.Д. Рудишин // Вісник житомирського державного університету. – Житомир : 2008. – Вип. 40. – С. 81–85. – Режим доступу: http://eprints.zu.edu.ua/2404.
3. Козакова Н.Б. Реалізація компетентнісного підходу в навчанні молодших школярів / Н.Б. Козакова // Методика та технологія [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://osvita.ua/school/lessons_summary/edu_ technology/31210/
4. Сидоренко О. Ситуаційна методика навчання: Теорія та практика / О. Сидоренко, В. Чуба. – К. : Центр інновацій та розвитку, 2001. – 256 с.
5. Эльконин Б.Д. Понятие компетентности с позиций развивающего обучения / Б.Д. Эльконин // Современные подходы к компетентностно ориентированному образованию. – Красноярск, 2002. – 22 с.
6. Смолянинова О. Г. Развитие информационной и коммуникативной компетентности будущих учителей на основе использования мультимедиа-технологий / О. Г. Смолянинова // Педагогика развития: ключевые компетентности и их становление : Материалы 9-й науч.-практ. конф., Красноярск, апр. 2002 г. – Красноярск : Краснояр. гос. ун-т, 2003. – С. 158–169.

Аннотация

Васютинская Ю.О., Кузьминская Н.Л., Шоха В.П. Формирование современных компетенций и их влияние на информацинно-образовательную среду

В статье описаны основные подходы к определению понятия «компетенция». Очерчены требования к формированию современных компетенций в информационно-образовательной среде высшего учебного заведения.

Ключевые слова: *образование, компетенция, информационно-образовательная среда.*

Summary

J. Vasyutunska, N. Kuzminska, V. Shoha Formation of modern competencies and their impact on information and educational environment

The article describes the basic approaches to definition of concept «competence». Requirements to formation modern competencies in the information-educational environment of a higher educational institution are outlined.

Keywords: *education, competence, informational and educational environment*